

Acésta fôia ese cate 3 côle pe luna si costa 2 fiorini v. a. pentru membrii asociatiunei, éra pentru nemembrii 3 fr. Pentru strainatate 10 franci cu porto postei.

TRANSILVANI'A.

Fôia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

Abonamentul se face numai pe cate 1 anu întregu. Se abonéza la Comitetulu asociatiunei in Sibiu, séu prin posta séu prin domni colectoru.

Nr. 16.

Brasiovu 15. Augustu 1870.

Anulu III.

Fragmente din istori'a lui Ioanu Bethlen.

(Continuare).

Dionisiu Bánffi inca avea de soçia pe una din sororile principesei, soçiei lui Apafi. Prin acea casatoria acestu Bánffi castigase atâta inriurintia la curtea domnitoriului, in càtu toti i se inchinà sî toti se temea de elu, de sî multi pe din dosu ilu injurà sî blastemà cumu le venea la gura. Intr'aceea éca ce se intempla. Diet'a denumesce pe Dionisiu Bánffi la Clusiu in loculu sî in functiunile repausatului Ebeni, ii mai adaoge inse la functiunile lui comand'a preste tôte garnisónele transilvane, càte era asediate pe la fruntariile ce se intendea de catra Oradea, sî asia 'i supune lui pe toti comandantii sî consiliarii din acelea parti. Acésta favóre sî inaltiare extraordinaria a lui Dion. Bánffi rimá firesce pe multi la ànima, éra pe Pavelu Béldi ilu sagetà pâna in ficati. Acestu Béldi portá inca de atunci titlulu sî functiunea de mare spatariu, adeca generariu supremu (ország generálissa) preste trupele transilvane. Din acestea inse partea cea mai mare se aflá in garnisónele susu atinse, prin urmare ele tocma din acésta impregiurare fusera scóse de sub comand'a lui Béldi sî supuse comandai lui Bánffi, in càtu ceta remase aprópe numai cu numele de generariu, ceea ce elu trebuea se o considere cá o insulta.

Fiendu-cà acuma pe Dion. Bánffi 'lu caciulea toti din tôte partile, a urmatu éراسi firesce, cá acesta se se infle sî inganfe atâtu de multu, in càtu se nu mai incapa nimeni alaturea cu elu, séu cumu se esprima Ioanu Bethlen despre Bánffi: neci elu insusi nu 'si mai potù suferi fericirea. Asia se intemplà, cà Dion. Bánffi inca sub durat'a acelei diete vení intr'unu conflictu fórte seriosu, cu Christea Pascu, carele inca se renumerá între magnatii tieiei, sî carele prin missiunile sale cu care fusese insarcinatu la Pórt'a otomana, isi castigase destule merite. Acestu Pascu in cele optusprediece luni petrecute la turci, ingrijatu si nacajitu cumu era, vediendu cà aici acasa se tandalea tempulu sî lucrurile, scriá uneori principelui: Marii'a ta, pe turcii carii facu incursiuni dela Oradea, trebue se'i tocamu neaparat, éra pe unii ardeleni, carii sunt auctorii toturoru calamitatiloru sî pericoleloru Transilvaniei, se'i ecsilezi. Apafi primindu asemenea epistole dela Christea Pascu, in locu de a le tiené secrete, pe aratá la toti. Lui Dion. Bánffi ii sarisera in nasu inculparile lui Pascu; asia acuma trufasiulu oligarchu

in locu de a se face cà nu pricepe, ilu atacà pe Pascu in fati'a dietei, amerintiandu'i cu resbunarea sa. Pascu 'i respunse cu buna cuviintia sî totu-odata cu mare barbatia dicèndu, cà elu nu a numitu pe nimene; deci déca cineva se simte mustratu de consciintia, se'si traga la judecata consciinti'a propria; in fine 'i spuse lui Bánffi verde in fatia, cà nu pórtá neci o frica de amerintiarile lui, cà nu'i este suveranulu seu, éra déca lui Bánffi nu'i place asia, se'lu traga in judecata.

Dupa siedintia unii risera de Bánffi, éra consangeni sî amicii lui ilu mustrara pentru lips'a de prudentia, cu care se portà elu in acea dí. La acestea Bánffi se irità atâtu de multu, càtu in urmatóri'a dí fiendu éra siedintia, avù nerusínarea de a numí pe Pascu, omulu celu mai blastematu sî fetioru de lele*), apoi apropienduse de Pascu sî amerintiandu'i cu man'a 'i díse: Afla, me, cà auctoritatea sî poterea mea este atâtu de mare, in càtu pociu se te manancu întregu.

Pascu ascultà pe inganfatulu oligarchu cu fati'a întórsa càtra elu sî in tacere; éra membrii dietei ascultara sî ei vorbele scandalóse cá nisce muti, sî numai dupace se sparse siedinti'a, incepura se strige, cà libertatile publice sunt resturnate.

Pe tempulu aceleiasi diete Nic. Zollyomi, care scapase din prinsórea dela Cetatea-de pétra, rogà pe Apafi cá se'lu restaure in functiunea sî demnitatea de comite supremu alu Unedórei. Apafi mai antaiu promise lui Zollyomi cu multe vorbe dulci, éra mai tardú jurà, cà neci-odata nu va scóte pe Kapi din acea demnitate in favórea lui Zollyomi. Acestu casu merita a fi insemnatu, spre a intielege alte lucruri, care urméza mai la vale.

Dupa spargerea dietei de Alb'a-Iuli'a principele purcede la Clusiu impreuna cu soçi'a si cu fiu-seu copilasiulu Grigorie, care i se nascuse tocma in dio'a, in care tata-seu fusese chiamatu la domni'a tieiei; pe copilasiu inse'lu apucara la drumu nesce friguri, éra aduó'a dí dupace ajunsera la Clusiu, morí in etate de siese ani si fu inmormentatu in biseric'a reformatiloru de acolo. Doliulu (jalea) sî amaratiunea ànimeloru fu atâtu mai mare din caus'a acestei perderi, cu càtu cà famili'a sî amicii au fostu sî destinatulu pe miculu Grigorie de succesoriu la tronu. Unu singuru consangénu nu era superatu, adeca Dion. Bánffi, carele

*) In tecstu: Tu sceleratissime mortalium ex adulteroque prognate. . . Pag. 305.

că cumnatu alu lui Apafi a sî conceputu speranti'a, că Apafi lipsitu acuma de prunci, va adopta pe fiulu lui sî'lu va destina de clironomu la tron. Intr'aceea se deschise éراسi dieta pe Ianuariu 1667 la M. Osiorheiu. Bánffi vení aici cu pompa regéscă sî fu primitu de amicii sî lingusitorii sei cu parada estraordinaria. Lumea ardeléna incepuse a tremura de fric'a lui, éra totu lumea sioptea multe de tóte, facéndu alusiuni la tronulu Transilvaniei.

Scopulu acelei diete era éراسi a tracta despre tributulu turcescu, se facea inse mari betii, atátu la principele, cátu si pe la mesele boieriloru. Intr'una de díle avendu Apafi pe cumnatu-seu Bánffi la mésa sî fiindu amenduoi beti, díce Apafi cáttra Bánffi: Me, fiindu-cà dela mine s'a trecutú cá se mai poçiu spera prunci, fia cá incai se aiba viétia fiulu teu, pe care eu ilu cunoscu de fiu alu meu. Atunci Bánffi cadiendu in genunchi multiamí lui Apafi. Acea scena dete apoi ocaziune la cele mai felurite comentaria*).

Istoriculu trebue se'si insemne adesea fórte bine intrigele, ur'a si urgi'a, care au irritatu sî sculatu pe familiile boieresci unele in contra altora, pentrucà in mai multe casuri calamitatile sî desastrulu ce a venitú preste tíera si poporu, se potú esplica numai din asemenea inpregiurari. Éca pentruce scótemu noi sî dupa Ioanu Bethlenu mai tóte casurile de certe boieresci, câte le aflamu pastrate in istori'a lui. Bethlen cá magnatu sî cancelariu alu tieriei, a sciuntu pentru ce le-a consemnatu. Éca inca unele casuri de acelea.

Stefanu Petki, secuiu de natiune, consiliariu sî totu-odata m. capitanu in scaunulu Ciucu, fusese unulu din cei mai ageri aparatori ai lui G. Rákoczi II. in contra lui Barsai sî a turciloru, éra dupacé Rákoczi perí, Petki se aruncà in partea lui Ioanu Kemény. Dupace perí sî acesta, Petki remase in ecsiliu de buna voia, pàna ce se impacà sî elu cu M. Apafi sî se supuse lui. Intre acestea M. Apafi dete capitantulu din Ciucu unui altu magnatu secuiu, anume Ioanu Daczo, carele 'i facuse mari sierbitiuri. Dupace Petki se reintórse in tíera, Apafi fara se mai întrebe pe credintiosulu seu Daczo, ilu scóte din functiune si pune éra pe St. Petki. Daczo stà se innebunéscă de suparare sî rusíne; in fine elu se duce la Blasiu, unde Apafi se aflá pe atunci in castre si scóte dela elu unu biletu de mana, prin care'i promite, că dupa mórtea lui Petki, care ajunsese la betranetie adenci, nesmintitu ilu va restaura pe elu in capitanatulu din Ciucu. Preste puçinu móre Petki; atunci Daczo alérgă indata la curte sî producéndu chirografulu principelui, ilu dà lui Mich. Teleki, pe care din acestu anu inainte ilu vedemu pe langa Apafi, sî'lu róga cá cu acestu documentu in mana se'i midiulocéscă la principe reasiedierea in postulu ce avuse. Resolutiunea lui Daczo se amaná de astadi pe mane, candu dintr'odata ese la lumina, că in functiunea de m. capitanu la Ciucu este denumitu Ioanu Szentpáli, adeca

unu altu cumnatu, carele tienea in casatoriá pe una alta sora a principesei An'a Bornemissa.

La acestu locu reflectà Ioanu Bethlen, că asemenea fapte scarea multu auctoritatea lui Apafi, că inse elu era atátu de nesimtitoriu, in cátu asia ceva nu'lu alterá intru nimicu.

Ioanu Bethlen se reintórce la Nicolae Zollyomi sî cu totu dreptulu, pentrucà sî din caus'a acelui omú desiuchietu sî betívu patri'a nóstra suferise multe stricatiuni. Nicolae Zollyomi a fostu fiulu lui Davidu Zollyomi, nascutu din fiic'a lui Stefanu Bethlen, carele fusese fratele principelui Gavriilu Bethlen. Nicolae avuse sî una sora maritata dupa Gavriilu Perényi, éra acesta nascuse una fíca, care se maritase dupa Alecsandru Barkoczi din Ungari'a. Intre acea nepóta sî intre Nicolae se nasce cérta mare pentru clironomia. Matusi'a loru Drusian'a, nasc. Bethlen, maritata Rhedei, se incérca se impace pe consangeni. Nicolae Zollyomi se indupleca sî recunósce prin documentu datu in scrisu, că este datoriu a restitui soçiei lui Barkoczi mai multe bunuri, mai adaoge sî una clausula, in care díce, că de va calca elu acea invoiéla cátu de puçinu, se pérda tóte averile contraverse, fara neci-una judecata. Puçinu dupa aceea lui Nicolae i se parú, că dandu acelu documentu dela mana, ar fi comisú una mare nebunía; deci elu cautá tóte calile, cá dóra s'ar potea cassa sî annula prin judecata chiaru fapt'a sa. In adevéru că acea cauza se ia in judecata, inse unde? la tribunalulu comitatului Unedórei, alu carui comite supremu era Georgie Kapi, adeca celu mai aprigu neamicu alu seu. N. Zollyomi perde caus'a in instanti'a prima, o apeléza inse la a duó'a. Intr'aceea comitele Stefanu Tökölyi, tatalu famosulu Emericu, venitú totu din Ungari'a sî casatoritu aici, unu betívu de frunte, fiendu sî elu cumnatítu cu Barkoczi, se amesteca in acea afacere familiaria sî atàta mai denuntia sî teroriséza pe Zollyomi, pàna candu acesta se invoiesce la tóte pretensiunile partei adverse sî inca asia, că 'lu mai insiéla sî Tökölyi, luandu câteva bunuri pe sém'a sa*). Dupace se desfăcú diet'a, Zollyomi nacajitu sî infuriatu apucandu ce avea mai scumpu in mobiliaria, argintarii etc., fuge la Hamza pasi'a din Oradea, carele cá turcu perfidu ce era, scienduse folosí de ocaziune, primindu pe Zollyomi fórte bine, ilu recomandà sî la pasi'a din Buda sî la Pórta. Zollyomi promite, că déca turcii ilu voru face domnu, elu va da tributulu in doitu, va mai lasa sî câteva fortaretie transilvane in potestatea turciloru. Adeca cu alte cuvente: Transilvani'a inca ajunsese tíera de datu cu tob'a la licitatiune. Dela Oradea Zollyomi trece la famosulu Cuciug-pasi'a din Temisiór'a, care inca 'lu primesce bine sî de acolo ilu trimite dreptu la Adrianopole, unde petrecea sultanulu. Intr'aceea ambii susu

*) Tocma precumu urmá si se portá familiile fruntasie sî nefruntasie grecesci din suburbea Fanaru iu Constantinopole cu moldavo-romanii, se portá si familiile ungurene cu cele din Transilvani'a.

numitii pasi scriu lui Apafi, sî prefacënduse cà ei voru fi midiolocitori la Pórta, cá Zollyomi se fia respinsu, storeu dela principele sume de bani sî alte daruri. Din caus'a lui Zollyomi cadu in prepusu sî ajungu in prinsóre alti doi boieri, Valentinu Szilvási et Dominicu Bethlen.

Ce se faca Mich. Apafi, cumu se scape de rivalulu seu? Indata pe Maiu 1667 se conchiamu dieta la Alb'a-Iuli'a. De ací se denumesce Ioanu Nemes, m. capitanu din Secuime, cá se purcéda curendu la Pórta cu diece mii de taleri, cu plenipotentia sî cu alte documente, spre a da probe de nebuniile sî blastematiile lui Nic. Zollyomi. Nemes alérge la Pórta.

Intr'aceea aici acasa resare alta nevoia cu acelu ungrénu Stef. Tökölyi, care o spune in gur'a mare, cà este voi'a lui Ddieu, cá elu se se inavutiésca càtu se póte mai multu din Transilvani'a. Tökölyi prin metechnele sale apucase a rapí dela Nic. Zollyomi diumatate dominiulu, care se tienea de fortaréti'a Unedórei, acumu inse dupa fug'a lui Zollyomi vene la Apafi cu suplica sî cere pe sam'a sa, éca asia, din buna placere, tóte bunurile (mosiile), càte le avuse pàna acilea Zollyomi. Principele i respinge suplic'a, elu inse nu se confunda, ci cu rara nerusínare insiste neincetatu, cá mosiile lui Zollyomi se i se dea lui. In fine portarea cea badarana a lui Tökölyi produce scandalu, in càtu se revólta opiniunea publica asupra lui. Atunci elu incepe se amerintie, cà déca nu i se dà de buna voia, dieu elu va lua cetatea Husst din Maramurasiu cu forti'a armeloru. Cetatea Husst se considerá pe atunci cá una din chiaile Transilvaniei; cetatea sî dominiulu seu era fiscalitate, adeca proprietate a statului Transilvaniei, sî era data numai cu asia numita inscriptiune Drusianei Bethlen, soçiei lui Franciscu Rhedei. Aflanduse deci planulu rapitoriului Stef. Tökölyi, gubernulu trimite curendu óste si comisari, cá se ocupe cetatea Hustulu pentru statu, ceea ce se sî intemplá. Atunci Stef. Tökölyi infuriatu, cà-ci nu i indestulara rapacitatea, infruntandu aspru pe consiliarii tieriei prin epistola sî prin unu delegatu alu seu anume Ketzer, isi reinnoí pretenziunea cu nerusínare potentiata, sî numai dupace vediù cà afara de vorbe bune nu castiga nimicu, se reintórse la Ungari'a, maniosu sî amerintiandu pe ardeleni cu tóte relele. (Adeca totu cumu facea sî turcii.)

Cuciug-pasi'a dela Temisiór'a jocà lui M. Apafi sî tieriei alta festa, precumu se díce pe la noi; elu adeca neprovocatu de nimeni scrise demnitariloru portei otomane, cà Apafi este paratu a le da duóespre diece mii de galbini, déca i voru midiolocí confirmarea sultanésca la tronu, éra dupa aceea insciintià pe principele prin delegatu trimisu inadinsu, cerendu i totu odata si miile de galbini. Apafi inse, care se sciá confirmatu de sultanulu, luandu de pretextu, cà elu inca nu are informatiune dela Ioanu Nemesiu, nu i trimise banii, din care cauza Cuciugu se bosimflá.

In fine pe 1. Iuliu 1667 vinu epistole dela Ioanu

Nemes si dela agentulu tieriei Ioanu David càtra principele Apafi, inse de coprinsu fórte neplacutu. Marele veziru fiendu dusu la Candi'a, cu a carei cucerire era ocupatu, caimacamulu (locutienetoriulu) seu primesce pe Nemes mai antaiu cu vorbe dulci, dupa aceea inse i spune curatu, cà elu are se stea cu Zollyomi inaintea unui tribunalu compusu din marele Mufti si din doi cadí (judecatori mireni). Acestu tribunalu condamnà pe Apafi si pe tíera, cá se faca intru tóte pe voi'a lui Zollyomi*). Intr'aceea caimacamulu luase dela Ioanu Nemes una suma de bani.

Scirile acestea produsera miscamentu mare, nu numai la curte, ci si intre toti acei magnati, carii apucaseru a impartí intre sine averile lui N. Zollyomi, pentrucà pe temeiulu acelei sententii turcesci trebuea se le restituie pe tóte. Deci se sî conchiamà pe 15. Iuliu dieta generala in Ernotu, unde petrecea principele. Dela Pórt'a otomana venise si unu ceausiu turcescu si dragomanulu transilvanu anume Brencovicu. Acestia fuseru ascultati in audientia, apoi se cití in audiulu publicu epistol'a caimacamului, care dupa computulu cristianu portá dat'a din 15. Iuniu 1667. Mai vení inca si unu prefectu (epistatu) alu lui Zollyomi, anume Stefanu Kádár, carele cerendu audientia, pretense cu multa nerusinare inca si bunuri de acelea, pe care le perduse Davidu Zollyomi, adeca tatalu lui Nicolae, inca sub G. Rákoczi I. Aflanduse din tóte acestea starea cea nóua a causei lui Zollyomi, se nasce mare cértá intre membrii dietei, pentrucà cei carii apucaseru tóte averile lui, cu viéti'a odata nu voiá se dea nimicu din mana, éra ceilalti perseverá pe langa concessiuni càtu se póte mai indestulatórie, numai cá se scape tíer'a de acésta calamitate nóua. In fine se formuléza duóe opiniuni divergenti, din care Apafi cu ai sei compune una a treia, neci calda neci rece, si cu aceea remite pe ceausiu la Pórta.

Pàna ce decurgu acestea in Transilvani'a, caimacamulu primise dela Cuciugu din Temisiór'a stralucitóri'a sperantia la 12 mii de galbini, prin urmare incepuse a da lui Zollyomi preste nasu. Intr'aceea ceausiulu se reintórce cu epistol'a lui Apafi si cu pung'a desiérta de susu atens'a suma, éra I. Nemes de alta parte cere dela caimacamu, cà déca voiesce bani, incái se trimita pe Zollyomi in Transilvani'a, mai alesu cà elu, Nemes, ia asupra si garantí'a, cà ce-luia nu i se va intempla neci unu reu, si cà bunurile inca i se voru restituí. La acestea caimacamulu respunde cu insulte si injuraturi spurcate asupra lui Nemes si lui Apafi, apoi scrie acestuia de nou in 20. Augustu, cà indata se faca pe voi'a lui Zollyomi, cà de nu, are se o patia fórte reu. Apafi astadata aratà óresicare curagiu, pentrucà elu respunde caimacamului, cà remane pre langa sententi'a sa de mai inainte. Caus'a curagiului seu era, cà elu credea, cumu-cà m. veziru ii este bunu si cà in fine rein-

*) Éca la ce ajunsese Transilvani'a in dílele lui Apafi: cá tocma si cause private transilvane se fia decise dupa Alcoran!

torcându-se dela Candi'a, ilu va apara de Zollyomi si de caimacamu. Mai tardu inse veni una epistola a lui Ioanu Nemes de dato Adrianopole 19. Octobrie 1667, in care acesta roga pe principele in numele lui Ddieu si alu patriei, ca dela m. veziru se nu astepte nimicu, se implinesca tote pretensiunile lui Zollyomi, pentrucă acesta este tocma si vointia sultanului, prin urmare ca se pote intempla prea usioru, ca port'a se destitue pe Apafi si se denumesca pe Zollyomi in loculu Mariiei sale.

Acea epistola arunca pe Apafi in grija noua. Se conchiam consiliarii si cativa magnati spre a delibera din nou asupra cestiunei. Resultatulu deliberatiuniloru fu una alta epistola cãtra caimacamu, prin care I. Nemes fu denumitu de plenipotent, spre a negociã cu Zollyomi. Se dau si pentru Nemes instructiuni speciali, in care i se comitea, ca se mai numere caimacamului inca diece mii de taleri, apoi se'i dea epistola; se mai trimite si una instructiune secreta lui Ioanu Nemes, in care i se comitea, ca se caute intre turci unu asasinu, carele se adape binisioru pe Zollyomi cu veninu. Tote acestea scrisori fusera inaintate prin unu curieriu anume Ioanu Alsó. Nemes a si aflu unu asasinu, care s'a obligatu, ca pentru siepte mii de taleri va ascunde lui Zollyomi soarele.

Alsó ajungendu cu depesiele la Adrianopole, se consulta cu Nemes asupra pasiloru carii aru fi de luat, spre a scuti pe Apafi de cadere si pe tiãra de dauna, rusine, bajocura, seu pote si mai reu. Nemes tiene mortisiu, ca pana nu se va face pe voi'a lui Zollyomi, de inblandirea caimacamului nu mai pote fi vorba. Dupa acestea Alsó merge pe la Zollyomi, pentrucă se cerce, dora l'ar potea indupleca la conditiuni mai acceptabili; Zollyomi inse tocma din acestu pasu alu lui Alsó ia ocaziune de a si incorda pretensiunile si mai tare, era acelea era: 1. Principele M. Apafi si staturile tieriei se puna juramentu, ca din caus'a fugei lui la turci nu va fi persecutatu neci-odata, ba si mai multu, staturile tieriei se jure, ca deca totusi Apafi ar cauta lui Zollyomi vreunu pretextu, ele apucandu arme, tocma si cu ajutoriulu turciloru se'lu apere in contra lui Apafi. 2. Diet'a tieriei se promita cu juramentu, ca dupa mortea lui Apafi voru alege pe Zollyomi de principe alu Transilvaniei, era nu pre altulu. 3. Fiendu-cã Zollyomi tusesse incarceratu pana aci de trei principi ai Transilvaniei si perduse multu din averile sale, se i se platësca pe fiacare anu câte duodeci de mii fiorini unguresci din tesaurulu tieriei. 4. Elu se nu fia obligatu a merge in persóna, neci la congregatiuni publice, neci la espeditiuni belice, ci acestea se fia lasate in voi'a lui. 5. Se'i stea asemenea in voia de a locu ori unde i va placea, adeca seu in Ungari'a, seu in Transilvani'a.

Atatu Nemes catu si Alsó sparienduse cumplitu de conditiunile lui Zollyomi, scrisera indata lui Apafi rogandu'lu de nou, ca se accepte totu, ca deca nu, vai de locu si vai de omu. Apafi inca se ingrija si

mai multu de cumu fusese, si asia se invoi, ca fortaretia Unedórei si castelulu dela Gelau cu tote moșiile loru se se restitue lui Zollyomi. Cu Unedór'a mai merse, nu inse cu Gelaulu, pe care pusesse man'a cumnatu-seu Dionisiu Bánffi, unu altu oligarchu inganfatu. Se conchiamara consiliarii si judecatorii, se offeri lui Bánffi Gherl'a in loculu Gelaului, elu inse nu voi se accepte. De aici se mai nascura si alte certe asupra dominialoru Ernotu, Blasiu et Vintiu, pe care Apafi si soçi'a sa pusesera manile in contra juramentulu, care tienea, ca elu ca principe alu tieriei are se traga usufructulu numai din dominia fiscali, acestea trei inse nu era fiscalitati. Apafi de alta parte iritatu enumerã magnatiloru mai multe ecsemples de rapacitate si de spoliarea tieriei prin ei insii. Certele acestea au tenuity din Novembre 1667 pana in Ianuariu 1668, pre candu se conchiamã érase dieta, si inca asta-data la Bistritia pe 10. Ianuariu.

(Va urma.)

La istoria societatei iesuitiloru si a calugariloru greci.

Societatea iesuitiloru a ecsercitat in diferite timpuri inriurintia forte mare asupra destineloru patriei nostre. Acestu adeveru istoricu impune culegutoriloru de documente istorice si cu atatu mai virtosu istoriografiloru patriei nostre sarcin'a de a culege si a intrebuintia fiacare la loculu loru, cu tota grija si circumspectiunea, tote acelea documente, care arunca lumina preste activitatea iesuitiloru, ecsercitata la noi si asupra nostra. Era fiendu-cã influenti'a iesuitiloru nu a fostu numai imediata (nemidiulocita), ci si mediata, in catu adeca ei aflanduse pe la curtile si cabinetele altoru staturi, care avea a face cu tier'a nostra, indemnã si induplecã pe unele din acelea, la un'a seu alta mesura, care apoi se luã si asupra nostra, asia istoriculu transilvanu este constrinsu a cunosce istoria intrega a acelei societati mai multu politice decâtu religiose, care spre a si ajunge scopurile sale, rapedi pe un'a parte mare a omenimei in abisulu calamitatiloru si alu nefericiei.

Istoricii sciu, ca societatea iesuitiloru fundata de fanaticulu cavaleru spaniolu anume Don Innigo (Ignatius) Lopez de Ricalde, Loyola et Onate, n. in 1491, a fostu recunoscuta, confirmata si auctorisata a lucra pentru infientiarea unui imperiu universale, de pap'a Paulu III. in 27. Sept. 1540 prin bull'a, care se incepe asia: Regimini militantis ecclesiae.

Adeca: societatea iesuitiloru s'a infientiatu la 23 de ani dupa inceperea reformatiunei prin calugarulu augustinianu anume Martinu Luther, care era cu 8 ani mai betranu decâtu Ignatie Loyola.

Dela infientiarea societatei, seu mai bine a óstei iesuitiloru, abia au trecutu treidieci de ani, pre candu in istoria Transilvaniei se si afla urme sigure despre activitatea loru in acesta tiãra. In cartea legiloru, care se numesce „Approbatæ Constitutiones Re-

gni Transilvaniae et annexarum Partium Hungariae“, intocmita si sanctionata sub principele Georgie Rákoczi II. cu dat'a din Alb'a-Iuli'a 15. Martiu 1653, Part. I. Titulus secundus et Titulus tertius se ocupa numai de iesuiti, de faptele lor, de ecsilarea si de cauzele ecsilarei lor pentru totudeaun'a, cu adaosu de pedepse mari decretate asupra lor si asupra tuturor, carii aru cuteza se'i mai apere, favoreze si sustiena, séu pe fatia, séu in secretu. Este inse de observatu prea bine, cà acelea legi din an. 1653 coprindu numai esenti'a altoru legi mai vechi, adeca din anii 1579, 1581, 1588, 1595, 1607 si 1610. Ce e dreptu, cà pe la anulu 1653 domni'a tieriei se affá in manile calvinilor, de unde s'ar potea inchiaié, cà pe atunci estermizarea iesutiloru s'a decretatu din ur'a confessionale, care domnea cu furia intre calvini si catholici. Cu tóte acestea nu se cuvine a perde din vedere, cà proscriptiunea si alungarea iesutiloru s'a decretatu mai antaiu intre anii 1579 si 1588, pre candu principii tieriei era catholici*). De aceea se díce si in titulo 2-a art. I., cà proscriptiunea lor pentru totudeauna (in perpetuum) s'a decretatu sí sub principii catholici, si prin barbati mari de statu din acelea tempuri.

Aici lectorii nostrii isi voru aduce amente din istori'a tieriloru romanesci, cà totu in acelea tempuri, in care iesuitii se prosciea prin legile Transilvaniei, adunarile boieriloru moldavo-romanesci cu mitropolitii si cu episcopii lor in frunte, inca prosciea pe greci si pe calugarii lor, aruncandu asupra-le cele mai intricosiate anatheme, pentrucá se nu mai póta calca in véculu vécului pe pamentulu romanescu.

Intru adevéru, mari si cumplite rele au trebuitu se suferé acestea tieri locuite de daco-romani, si anume unele dela calugarii latini (amestecature de tóte nationalitatile europene), éra altele dela calugarii greci, pentrucá se ajunga a lua in contra lor mesure atátu de drastice, precumu este proscriptiunea, amerintiarea cu captivitate si chiaru cu mórte, cumu si anathemele cele mai infiorátorie si infami'a perpetua aruncata pe numele lor. Legea transilvana (Part. I. tit. 2 art. I.) spune curatu, cà ori unde s'au incubatu iesuitii, acolo pe urm'a lor au intratu desbinarile, persecutiunile si ruin'a tieriei.

Tóte acelea mesure extraordinarie, luate de càtra potestatea legislativa si administrativa a acestoru tieri au folositu, cumu amu díce, numai de joi pàna mai apoi. Iesuitii au reintratu, séu mai bine, un'a parte din ei neci cà au esitu, ci au remasu pe locu sub alte si alte titule, numiri si masce, pàna candu sub Leopoldu I. aruncandu masc'a, isi inaltiaru capulu mai pre susu cá ori candu alta-data, éra apoi se apucara de persecutiunile cunoscute din istori'a acelor tempuri. Intocma calugarii greci se reintórsera, séu

adeca in parte numai càtu se demascara dintru odata cu venirea familiiloru fanariote pe tronurile romanesci.

In Approb. const. P. III. tit. cincidieci si trei art. 1 intrarea calugariloru greci se opresce si din Transilvani'a, nu inse cu atàta inversiunare, cu càta s'au opritu iesuitii; éra caus'a oprelei calugariloru resariteni se reduce mai multu la nationalitate, cà-ci se díce: A mint hogy az oláh nationak vallása is nem a négy recepta religiok között való etc.

Ce mai materialu bogatu pentru istoricii patriotici de a trage paralele interesante pentru lectorii lor! Noi nu ne aflamu in favorabilea positione de a poté face unu studiu atátu de profundu si instructivu in istori'a nóstra, ne vomu adopera inse a face atàta càtu ne érta poterile, adeca a concurge cu materialu si pentru istori'a eclesiastica, fara care cea nationale si politica nu se póte serie cu folosu. Éra fiendu-cà in Transilvani'a iesuitii atátu hirotoniti, càtu si mireni, in calitate de consiliari, generari etc., a facerile tieriei pàna in dílele Mariei Theresiei si anume pàna la anathemisarea lor prin pap'a Clemente XIV le-an condusu pe fatia, in vederea lunei, apoi dela mórtea lui Iosifu II. pàna in dílele nóstre mai pe ascunsu, candu din contra calugarii greci in acésta tíera isi perdusera mai tóta influenti'a, si numai in Banatu si in Slavoni'a mai era representati in càtuva prin calugarii de nationalitate serbéscă, de aceea interesele nóstre ceru, cá se reversamu lumina mai antaiu preste activitatea iesutiloru, in ale caroru mani a fostu depusu destinulu patriei si alu natiunei nóstre prin regimele, care au fostu dupa tempuri. Istori'a influentiei calugariloru au se o adune si compuna scriptorii moldavo-romani mai multu si mai bene decâtu noi, cà-ci este fórte multu tempu, de candu noi nu amu prea venitu in contactu cu densii.

Disertatiunea dlui secretariu ministeriale Lad. Vajda,

citita in adunarea gener. diu an. 1868.

(Continuare).

8) A mai remasu indereptu cá se aretu, cumu s'ar dá multiamita acelora, cari au facutu nesce donatiuni mai puçinu insemnate si asia dícundu, de unu interesu numai locale, partiale, cà-ci desi seraculu numai cu filerulu concurge la scopulu binefacútoriu, totusi si acesta are dreptu de a pretende recunoscintia, cá si avutulu celu ce face sacrificia mai mari. Inse pre langa tóte acestea una fundatiune cá si a lui Bobu, de mai multe sute de milie si cá a lui Ramontiai preste 60 de milie si altele, nesce fundatiuni, a caroru bunatate o semtíesce natiunea intréga, nu se potu aminti numai cu doua trei síre, neci nu se potu pune numai in sírulu unoru daruiru mai mici, cari abia facu 10—20, séu una suta de fiorini, si care facute fiendu pentru unele scóle mai mici, singuratice, se potu privi mai multu numai de unu interesu locale.

*) Adeca Stefanu Báthori, catholicu ferbente, care apoi se facú rege alu Poloniei, frate-seu Christoforu si fiulu acestuia Sigismundu, carele avea de confessionariu pe iesuitulu A. Cariglia.

Credu că ar fi foarte salutar și indemnatoriu, cându ar avea fiacare biserica spre aratarea onorei către atari daruitori unu protocolu pregătit și încă pe câtu se poate de frumos, în care se se înscria numele aceluor mutati din viață, cari s'au destinsu cu donațiuni relative mai însemnate pentru biserică respectivă, sau pentru școala locală, amintindu și modul în care a sculat între celi alții. Asia nu s'ar cufunda donatorii precedenți în momentul uitării ingrate. Era înscrienduse apoi și donațiunile celor prezenți (adeca cari traiescu și astăzi) totu în același protocol și în același mod, se se păstrădie apoi cu grija cuvenită în ladă bisericească, că unu monumentu perennu de suvenir. Atari carti aru avea cu tempu unu pretiu foarte mare și pentru istoria.

Ar fi bine și ar fi unu puternicu indemn spre fapte bune, cându s'ar ceti protocolulu acesta în totu anul în o dată anumită spre acestu scop, și încă după potenția cu toată solemnitatea, făcându-se pentru binefăcătorii repausați rogațiuni și împartășinduse și binefăcătorii cari mai traiescu, în laudari meritate, amintindu-se numele fiacaruia, care s'au invrednicitu prin faceri de bine, fie acestea pentru școala ori biserică!

Inse atunci aru avea acestea rezultatu și mai îmbucurătoriu, cându domnii episcopi, vicari și protopopi aru face-o această cu ocaziunea visitățiunilor canonice, adaogându la marimea și ponderositatea lucrului câte o vorbire petrundietoria adresată către ascultători, binecuvântându pre binefăcătorii precedenți și cerendu dela Dumnezeu mântuirea sufletelor lor, și laudându după merite pre binefăcătorii cei vii.

Unu atare protocolu neci la preaveneratele ordinariate n'ar trebui se lipsesca, neci la dd. vicari și protopopi, unde se se înscria pentru eterna aducere aminte numele tuturor din diecesă ori eparchia, cari s'au destinsu prin donațiuni filantropice, scolastice sau bisericesti; se întielege de sene, că cetirea solemnă împreunată cu rogațiuni potrivite neci aici se nu lipsesca.

Tragu atențiunea pr. on. adunari și la acestea propuneri, și me rogu de pr. on. adunare, se primesca mijlurile desfășurate de mine, și me rogu, că în câtu depinde efectuarea acestora numai dela asociatiune, se le și puna fără întârziare în viață; era întră acea parte, la care este de lipsă și învoirea preaveneratelor ordinariate, se lucre pr. on. asociatiune într'acolo, că acelea învoinduse, se binevoiesca a pune în lucrare acestea serbari, cari lătiendu moralitatea și indemnulu de a contribui la punerea în bună stare a bisericelor și școlilor, aru fi de mare folos atatu la s. biserică și școle, câtu și însuși națiunii.

Decă n'ar fi cointielesă cu modurile desfășurate de mine spre aratarea multămirei noastre către binefăcători, atunci me rogu se afle pr. on. asociatiune altele mai corespundietorie, dar astufeliu, prin cari se potemu exprima recunoșceniă noastră celor ce

le-o datorim, întră unu modu câtu se poate de solemn.

Ori cumu, dar se nu întrelasamu a da recunoșceniă noastră espresiune câtu mai serbatoresca; că altucumu pecatuim în contra virtutiei, și prin neferosirea acestei virtuți de vehiculu indemnatoriu, pecatuim în contra intereselor noastre naționali.

Se-mi liertati domnilor și fraților, că amu zăbovit camu multu la temă acesta. Asta amu făcut-o, fiindu-că, precumu amu atinsu și la începutu, sumu convinsu, că decă corporatiunile noastre morali, despre cari amu vorbitu sub numerii 1—8, ar exercită cu posibilă solemnitate virtutea nobilă a recunoșceniă, asta ar fi unu mijlocu puternicu spre estirparea nepăsării dintre indivizii națiunii noastre și ar destiepta indemn în totu aceia, în alu caror pieptu sentiurile nobile nu suntu de totu amortite, încă de a conlucra după potenția spre promovarea binelui comunu.

Nu amu potutu vorbi mai puțin despre acestu obiectu atâtu de momentos; fiindu-că până ce nu vomu estirpa nepăsarea, adeca reulu celu mai dăunțios ce ne bantuesce, și nu vomu escita în omeni nostri inclinatiune mai mare și mai universală spre fapte comunu folositorie, până atunci voru remanea mai toate proiectele, fie acelea ori câtu de salutare, numai vorbe goale și nesce desideria pie, a caror realizare mai totdeauna se va împiedeca prin nepăsarea aceluor, cari aru fi altucumu chiaru chemati a le pune în lucrare.

II.

Finindu obiectulu, de care amu vorbitu în punctulu primu, acumu mi-liau volia de a trage atențiunea pr. on. adunari la alte lucruri, și anume a vorbi despre necesitatea de a provede școlile noastre satesci, și gimnaziile noastre cu nesce carti de lectură ilustrate și mai corespundietorie; apoi despre lipsă de carti ilustrate istorice pentru seculu frumos spre lătiră cunoscintiă istoriei, spre mai mare însufletirea femeilor noastre la patriotismu și iubirea de naționalitate, și în conexiune cu această, despre necesitatea de a cresce junimea noastră de ambe secse în spiritu patrioticu și naționalu.

A) Este de comunu cunoscutu, cumu-că în școlile noastre satesci de decenii învia copii, și totuși abia avem câte întră o comună, afara de preoti și dascali, unulu sau doi omeni plugari, cari se scia ceti, er că langă scirea cetirei se mai aiba și gustu de a ceti, atari omeni mai nu avem; pruncii decă esu preste pragulu școlii, nu mai cetescu de feliu; în locu că se se desvolute mai departe de sene prin cetirea barem a calendarielor: dau uitării și cele puține câte au înviațiatu în școala, ma capeta asia dicându o aversiune către totu ce porța numele carte.

Eu causă acestui lucru, afara de acea că pruncii până ce ambla la școlile satesci nu prea învia bine și cu usuratate a ceti, o află mai cu sēmă acolo, că la școala necasiescu pre prunci cu atari înviațiatu

si cetiri, cari séu nu le pricepu, séu nu suntu in stare cá se'i castige interesare pentru sene, de unde apoi considera lectur'a de o sarcina grea si uritiósa, de care i pare bine cá a scapatu, dupace au scapatu si de scóla, si necumu se mai aiba doru se mai cetésca ceva, dar inca fugu, déca vedu vreo carte.

Acésta vine mai vertosu de acolo, cá in càtu sciu io, lipsescu in scólele nóstre poporali nesce carti atari de lecture, cari se póta suscita in copilasi interesare de cetire. Deci dupa parerea mea modesta, amu avé fórte mare lipsa pentru scólele poporali ale nóstre de astfelu de carti de lectura, scrise intru unu stilu usioru de priceputu, cu istorióre din istori'a patriei si a natiunei, din a strabuniloru nostri romani si din istori'a naturala si cu alte lucruri folositorie si pline de invetiamenturi morali, spre ecsemplu despre frumósele rezultate ale serguintiei, despre tristele consecentie ale lenei si ale beuterei necumpetate si de alte invetiaturi despre acele obiecte, cari suntu de lipsa de sciutu la sateni; tóte acestea ilustrate cu mai multe icóne, cari destépta in copii interesu de a ceti si ajuta memori'a, de a tienea in mente ceea ce au cetitu. Atari carti ilustrate aru face impresiune indoita in baieti, ba chiaru si in parentii loru. Déca spre ecsemplu: unde ar fi vorba despre reutatea si stricatiunile beuterei, ar fi depinsu in mai multe tablouri, cumu gasd'a celu mai bunu amestecanduse in societati rele, se dà la beutura, cumu devine din bogatie la sapa de lemnu, cumu i se escutedia vitele si mosi'a, cumu merge femeia lui cu copii mici plangându a cersi, si cumu omulu acela insusi, pre care in tabloulu celu dintaiu l'amu vediutu cu casa buna, cu boi, cu oi etc. si inbracatu in haine bune, in tabloulu din urma móre strantiosu langa unu gardu, dícu, déca ar vedea insusi tatalu pruncului din cartea lui de cetitu astufeliu de lucruri, asta póte cá ar avea impresiune buna si asupra lui.

Alte natiuni au priceputu aceste lipse si s'au silitu a le delaturá de multu prin feliuritele carti de lectura, mai tóte prevediute si cu ilustratiuni interesante, prin cari destépta in copilu placere càtra lectura, nobilitédia ànim'a, indémna la moralitate si plantéza in ànim'a lui inclinarile càtra totu, ce e patrioticu, natiunalu, càtra totu ce e bunu si nobilu; pre langa tóte acestea prin atari carti de lectura mai dau la poporu totu feliulu de invetiaturi folositorie si corespundietorie starei lui.

Dupace, precumu am mai spusu, atari carti de lectura cu ilustratiuni, pàna acumu, celu puçina in càtu sciu eu, nu avemu: propunu cu umilintia, cá pr. on. asociatiune se ingrijésca de compunerea acestora dupa metod'a cea mai corespundietoria si cu folosirea astorufeliu de carti, cele mai bune ale altoru natiuni, intocmite inse dupa cerintiele nóstre si prevediute cu ilustratiuni potrivite.

Atari carti romanesci de lectura cu icóne aru fi fórte salutaru a le intrebuintia in scólele nóstre romane de ambe confesiuni, cu atàtu mai vertosu, cá

atunci incurgundu mai multi bani din vendiarea loru, cu atàta mai siguru s'ar potea sperá reintórcerea speloru asociatiunei casiunate prin edarea loru. si totu din astufeliu de cause pecuniarie cu atàtu mai frumóse aru potea fi si chipurile in trensele. Altucumu atari carti nu cuprindu dogme, ci si in càtu atengu sfer'a religiunei, staruescu a inplantá in ànim'a baietiloru semtiri de religiositate; ér cele ce voru mai cuprinde atari carti, adeca celelalte semtieminte nobili si alte invetiaturi supra atinse: chiaru asia si neci cu o iota in mai puçina mesura suntu de folosu si corespundietorie la baietii gr. orientali, càtu si la gr. catolici.

Déca inse pre langa tóte supra atensele nu se-ar potea realisá primirea acestoru carti de lectura in scólele poporali de ambele confesiuni, atunci se lucre pr. on. asociatiune barem intr'acolo, cá fiacare confesiune se-si compuna pentru scólele loru confesionali atari carti de lectura ilustrate. Ori midiolocindu insasi asociatiunea compunerea acestoru carti, se lase in casulu susu memoratu in voi'a toturoru, de voiescu a le intrebuintia in scóle ori nu? éra asociatiunea prin membrii sei zelosi se le venda cu unu pretiu fórte moderatu, cá se se latiésca, de sí nu in scóle, barem afara de scóla, unde numai va fi posibilu a le lati. Asia inca aru avea aceste carti de lectura folóse mari, de-si nu atàtea, cá candu se-aru primi de carti scolastice.

Chiaru cá se incungiuramu acea posibilitate, cá adeca neci la un'a confesiune se nu póta fi primite atari carti de lectura prin influinti'a asociatiunei compuse, dícu, chiaru si pentru aceea, cá se prevenimu unu atare casu, ce altucumu abia se póte presupune, trebue se fia pr. on. asociatiune in tóta privinti'a cu mare bagare de séma in judecarea cuprinsului unei atari carti de lectura pentru scólele poporali romane si de calelalte, despre cari voiu vorbi mai in diosu. Despre acésta pentru acea nu vorbescu acumu mai multu, pentru cá in anulu 1867 am desfasiuratu pre largu opiniunea mea despre acestu obiectu.

Provederea cu astufeliu de carti de lectura cu icóne póte domniloru, cá la o privire fugitiva se va parea de unu lucru de totu neinsemnatu; inse déca privimu mai de aprópe, vomu afla, cá in consecintiele loru suntu fórte momentóse. Eu din parte-mi suntu de asta convingere si din motivele mai in diosu insirate:

Eu adeca punu o ponderositate fórte, fórte mare pre acea, cá dascalii se deprinda pre copii càtu mai multu la cetitu, cá asia se-si póta apropria siesi in restempulu amblarei la scólele satesci asia de bine mecanismulu cetitului prin deprinderea mare, in càtu si dupace aru esí din scóle, se nu póta uitá asia de curându cetirea, precumu s'au intemplatu pàna acuma. Pretindu mai incolo dela on. dd. dascalii, cá nu numai la cetirea mecanica se-i invetie pre baieti, ci lasandu-i se spuie cele cetite si cu cuvintele loru proprie, se-i invetie a ceti asia, cá se intieléga cele cetite,

si prin acea se capete inclinatiune si interesu la cetire. Éra acestea mai de pre urma numai asia se potu efeptui, déca in locu de a maltrata bietii prunci cu cetirea cartiloru ce nu-i intereséza de feliu, si de ce se urescu, dîcu, in locu de asta se-i deprinda a ceti lucruri, cari suntu in stare a desteptá interesu de cetitu in ei; la ce éra suntu de lipsa cartile de lectura ilustrate, supra-proiectate, cari si prin icónele aflatórie in trensele, si prin interesantele istorii ce cuprîndu, facu cà copilulu in locu se urésca cetirea, capeta volia de a ceti. Facîndu asia, apoi si candu nu voru mai ambla la scóla, nu voru uita asia de-graba cetirea si nu o voru privi cá pre unu necadiu, ci voru ceti si dupa acea carti, calindarie si foi popularie folositórie, si in locu se uite cu totulu cele puçine invetiaste in scóla, voru mai spori cunoscintiele prin cetire si dupa esirea loru din scóla.

Asia incetu, incetu s'ar spori in totu satulu numerulu acelora, cari nu numai sciu ceti, ci si bucurosu se cuprîndu cu cetirea. In locu se scia numai pop'a si dascalulu a ceti, si in locu de a avé multi chiaru si intre domnialoru de acelia, cari n'au neci o inclinare spre cetire, de si sciu ceti, aru sci si s'aru ocupá mintenu mai multi membri ai comunitatei cu cetirea, aru ceti dintre ei unulu séu altulu inaintea mai multora in domineci séu alte serbatori, ori in serile cele lungi de iérna barem acelea carti de lectura, din cari au invetiastu a ceti séu vreo carte de rogatiuni, ori órecare foi romane, ori alte scrieri folositórie economice etc., scrise in stilu popular; éra prin acésta s'ar lati intre poporu multe cunoscintie de folosu comunu, ce multu aru influentia radicarea intelectuala, morala si materiala a ómeniloru nostri de pre la sate; si fiendu-cà intre atari scrieri voru fi intretiesute si inpartasiri populare, atingútórie de istori'a si relatiunile patriei, ale natiunei romane si de drepturile si indatoririle cetatienesci: ar invetiá poporulu nostru trecutulu si presentele seu, ar incepe a se interesá mai multu de trebile comune ale tieriei si ale natiunei, si ar invetia drepturile si indatoririle de cetatiénu.

Ma nu me indoiescu a afirmá si acea convingere firma, cà déca ar fi cine se cetésca inaintea poporului; acesta indata mai puçinu si-ar predá tempulu, avutia si sanetatea in carciuma, unde câte odata se duce numai pentru aceea, cà i e urítu a siedé singuru acasa. Ba afirmu, cà déca s'aru lati cartile acestea in scólele populari, aru aduce cu sene si acelu resultatu, cà audiendu poporulu, cà baietii ce lucruri frumóse citescu si rostescu dupa cartea acea: ar capeta indata indemnu mai mare de a tramite, neastepandu neci o sila, baietii bucurosu la scóla, si multu mai bucurosu aru contribui spre susu-tienerea si punerea in stare buna a scólei, si spre a dá leafa mai buna la invetiatori.

Nu puneti dara pr. on. domni prea puçina insemnatare la proiectatele carti de lectura, ilustrate pentru scólele confesiunali satesci, ci privindu, cà ele

suntu, in ultima analisi, unulu dintre cele mai puternice midiulóce spre latírea interesului de cetire, si prin acea spre latírea scientieloru folositórie si a moralitatiei între poporu: se midiolociti (de nu altumentrelea, si prin escrierea de concurse si de premia), se avemu si noi càtu de graba in scólele nóstre populari carti de acestea, precumu au, si inca de multu, alte natiuni mai inaintate; pentrucá se nu ne ingrijimu de acestea carti, ne despoliamu mai de tóte folósele, ce aru aduce acestea carti la inaintarea si desteptarea poporului, si vomu potea aratá in asta privintia chiaru asia de puçine efecte salutaria si in venitoriu dupa invetiarea baietiloru in scólele satesci, pre càtu de puçinu efectu au avutu (afara de órecâteva esceptiuni) si pàna acuma acele scóle.

B) Asisderea tragu atentiunea pr. on. asociatiuni si la acea, cà afara de cartea de lectura compusa prin binemeritatulu A. Pumnulu (care inse este scrisa cu o ortografia aici neusitata si care fórte puçinu este latíta in scólele nóstre), nu avemu pre sém'a studentiloru din gimnasiale nóstre carti de lectura potrivite de feliu; se se ingrijésca dar pr. on. asociatiune in vreunu modu, cà se nu mai lipsésca atari carti neci la tenerimea din gimnasia, ori barem se retiparésca cartea de lectura a fericitului Pumnulu, dar cu o ortografia mai buna, apoi intocmita si amplificata in tóte dupa cerintiele nóstre, si provediuta in càtu se póte cu ilustratiuni atragútórie.

C) In legatura cu acésta, candu vorbescu despre carti ilustrate de lectura, nu potu intrelasá de a aminti si acea, cà precumu este sciutu, alte natiuni mai inaintate, ori mai prevedietórie, spre insufletirea femeiloru la patriotismu si iubirea de natiunalitate si nobilitarea ànimei a secsului frumosu posedu între alte midiulóce si nesce carti istorice, provediute cu tablouri frumóse, gatite mai cu séma pentru secsulu frumosu, apoi si pentru atari barbati si juni mai de vresta, cari altucumu prea puçinu s'aru ocupá cu cunóscerea istoriei natiunale.

Astufeliu de carti cuprîndu in sene faptele cele mai memorabili, éra tablourile in ele infaciosiédia momentele cele mai glorióse ale istoriei. Ele nu suntu scrise intru unu tonu doctrinariu, si afara de episoadele cele mai maretie, ce lealte parti ale istoriei séu nu suntu de feliu pomenite, séu suntu atinse numai prin trécatu. Stilulu loru intru atàta e de placutu, càtu gandesci cà cetesci o romantia atragútóre, asia in càtu prin acésta, si prin ilustratiunile cari desteptá interesare de a sci, cà óre acelea ce infaciosiédia? face, cà care a luatu-o odata in mana, arare ori se intempla cà se o depuna, fara de a o fi cetitu.

Fiîndu, precumu amu mai spusu, scopulu de capetenia alu acestoru carti latírea cunoscintiei istoriei natiunali între femei, si prin acésta nutrirea sentiului de alipire si caldurósa iubire càtra patria si natiune, de sene se intielege, cà atàtu stilulu, càtu si tablourile suntu astufeliu compuse, cà se inaltie ànim'a cetitórei si se o insufletiesca la patriotismu si alte virtuti nobile.

De are vreunu poporu lipsa se aiba in literatur'a sa atari carti de lectura, istorice, ilustrate, insufletitoare, noue romaniloru ne este chiaru de neincungiu-rabila trebuintia, se posedemu baremu unu atare opu pentru secsulu frumosu alu nostru.

Voindu a demonstrá acésta, trebuie intre altele se atingu baremu per tangentem in câteva cuvente necesitatea crescerei junimei de ambe secse in spiritu patrioticu si natiunalu.

(Va urma.)

Nr. 209—1870.

Protocolulu siedintiei estraord. a comit. asociat. trans.

tienute in 26. Iuliu c. n. 1870 sub presidiulu Rev. dn. vicepres. I. Hanni'a, findu de facia dd. membrii II. sa dn. cons. alicu Iac. Bolog'a, II. sa dn. cons. gub. Pav. Dunc'a, II. sa dn. cons. gub. Elia Macelariu, II. sa dn. cons. fin. Petru Manu, dn. senat. Petru Rose'a, dn. adv. dr. Ioane Nemesiu, dn. ases. cons. Zach. Boiu, dn. secret. II. Ioane V. Rusu, dn. capitanu si cass. asoc. Const. Stezariu, dn. redact. si bibliot. alu asoc. Nicolae Cristea si dn. adv. dr. Dum. Racuciu.

§ 89. Dn. ases. cons. Zach. Boiu cá referinte alu comisiunei ad hoc esmise, presentéza proiectulu de bugetu pre an. asoc. 187°/₁, si cere a se luá la pertractare (Nr. prot. ag. 202) in urmatóriele:

1. Remuneratiune pentru secret. I., cá editore alu foiei asociatiunei „Transilvani'a“ pre anulu III. 400 fr.

2. Remuneratiune pentru secret. II. 200 fr., eventualmente 400 fr.

3. Remuneratiune pentru cassariulu 200 fr.

4. Remuneratiune pentru bibliotecariulu, carele este totu-odata si archivariu 200 fr.

5. Spesele cancelariei, bibliotecei si archivului asociatiunei 200 fr.

6. Dóue stipendie à 100 fr. pentru doi juristi, cari voru fi datori a face servitie de scriitori in cancelari'a asociatiunei 200 fr.

7. Dóue stipendie à 300 fr. pentru doi ascultatori de filosofia 600 fr.

8. Unu stipendiu pentru unu ascultatoriu de politehnica 300 fr.

9. Unu stipendiu pentru unu elevu de agricultura 300 fr.

10. Dóue stipendie à 50 fr. pentru doi gimnastisi 100 fr.

11. Dóue stipendie à 50 fr. pentru doi studenti de scole reali 100 fr.

12. Dóue ajutórie à 50 fr. pentru doi sodali cualificati, spre a le inlesni castigarea dreptului de maistri 100 fr.

13. Patru ajutórie à 25 fr. pentru patru invetiacei cá cualificati, spre a le inlesni trecerea in ordinea sodaliloru 100 fr.

14. Dóue premie à 25 fr. pentru prasirea de altoi nobili 50 fr.

15. Pentru acoperirea speseloru fóiei asociatiunei 250 fr.

16. Spese estraordinarie 50 fr.

17. Spese de drumu pentru oficialii asociatiunei 200 fr.

Cetinduse si priminduse in generalu proiectulu comisiunei, se ia la desbatere speciala, din positiune in positiune, si astfeliu se statorcesce din partea comitetului, precumu urméza:

a) Posit. 1. din proiectulu comis... se primesce cu unanimitate.

b) La posit. 2 secret. II. face propunerea, cá remuneratiunea secret. II. se se defiga precisu la 400 fr., lasandu-se afara cuventulu „eventualmente,“ cà-ci in acestu anu inca a fostu totu atàta.

Dupa o desbatere mai indelungata si in urm'a observarei dlui referente, cá cuventulu „eventualmente“ se referesce la casulu, candu secret. I. n'ar fi cu locuinti'a aici, facúnduse votisare asupra posit. 2 din proiectulu comis. se decide cu majoritate de 6 contra 4 voturi, a se primi dupa tecstulu formulatu de comisiune.

c) La pos. 3, relativu la remuneratiunea cassariului dn. consil. aul. Iac. Bolog'a, face propunerea, cá remuneratiunea cassariului se fia numai 150, ér nu 200 fr.

Punenduse la votisare si acésta positiune, se primesce cu majoritate de 7 contra 3 voturi, éراسi dupa tecstulu formulatu de comisiune.

d) La pos. 4 dn. cons. Bolog'a face propunerea, cá remuneratiunea bibliotecariului se se scadia dela 200 fr. numai la 100 fr.; acésta propunere se primesce cu majoritate de 6 contra 4 voturi.

e) Pos. 5 din proiectulu comis. se primesce cu lasarea afara a cuventului „bibliotecei si archivului.“

f) Pos. 6 din proiectulu comis. dà éراسi ansa la o desbatere mai lunga. Secret. II. propune, cá pentru doi scriitori aplecati in cancelari'a asociat., se se dea câte unu onorariu de câte 100 fr., cumu a fostu si in acestu anu, nefacúnduse pretensiune dela stipendisti, se faca servitie de scriitori in cancelaria, cà-ci astfeliu, dupa esperienti'a de mai inainte, nu se póte ajunge scopulu intentiunatu.

Dn. consil. Elia Macelariu propune, cá 100 fr. se se dea, cá remuneratiune pentru unu scriitoriu stabilu in cancelaria, ér cealalta 100 fr. se remana cá stipendiu pentru unu juristu la academi'a de aici.

Facúnduse votisare asupra propuneriloru ivite, se primesce cu majoritate de 5 contra 4 voturi propunerea dlui cons. Macelariu, ér secret. II. remane pre langa propunerea sa.

g) Positiunile 7, 8, 9 din proiectulu comisiunei se primescu cu unanimitate.

h) La posit. 10 secret. II. face propunerea, cá acele stipendie se se destine pentru alte specialitati de scientia. Facúnduse votisare, se primesce cu majoritate de 8 contra 2 voturi propunerea comis.

i) In urma pos. 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16 si 17 din proiectulu comis. se primescu fara desbatere cu unanimitate.

Totu-odata in fine comit. decide, cá la bugetulu astfelu statoritu pentru an. asoc. 187%₁ se se mai adauge urmatóriele positiuni: a) 100 fr. pentru inchiriarea inca a unei odai pre sém'a asoc. pre langa cele doue, ce se dau gratis in cas'a seminarului gr. res. de aici. b) 120 fr. pentru platirea unui servitoriu de cancelaria.

§ 90. Dn. vicepres. presentéza o charthia a comitet. centrale alu tenerimei romane academice pentru serbarea de amentire la mormentulu lui Stefanu, prin care numitul comitetu, in favórea realizarii scopului natiunalu intentiunatu, cere concursulu comit. asoc. (Nr. prot. ag. 201).

Dupa o precumpanire seriósa a obiectului cestiunatu, comitet. se afla motivatu a decide: cá cererea comit. cent. acad. din Vien'a, se se recomande cu tóta caldur'a, prosimei adun. gen. spre a se luá in cea mai seriósa consideratiune, si totu-odata se se incunoscintieze despre acésta si cestiunatul comitetu, cu acea adaogere, cá acestu comitetu, cá organu alu asoc., avendu a se tiene strinsu de bugetulu preliminaru de adun. gen., pre langa cea mai curata a sa voientia si intentiune, nu se póte altufeliu satisface cererei res.

§ 91. Dn. red. N. Cristea cá referintele comis. esmise pentru esaminarea opului intitulatu „Viti'a cultivata“ de dn. Ioanu Chitu, referéza in astu obiectu, si aratandu, cá acestu opu este lucratu cu multa diligentia si cunoscintie speciali, si cu privire la referintiele de cultura a vitiei in patri'a nóstra; face urmatóri'a propunere: Opu cestiunatu se se recomende adun. gen. spre tiparire pre langa urmatóriele observari:

a) Cá inainte de tiparire, se se mai faca necari indreptari necesarie in privinti'a terminiloru si a stilisticei.

b) Unele pasagie, ce se referescu la inpregiurari politice, se se lase afara. Totu-odata se se voteze auctoriului unu premiu in bani (Nr. 203 prot. ag.).

Luanduse la desbatere acestea obiecte, comit. decide a se primi propunerea resp. comisiuni modificata in sensulu urmatoriu: Comit. recomanda adun. gen. tiparirea cestiunatului opu in 2000 ecsempl., inse totu-odata propune, cá aceeasi adunare se insarcineze pre comit. a se ingrigi despre indreptarile necesarie, cu privire la unii termini, la stilu si la unele pasagie din acelu opu, dupa cointielegerea avenda cu resp. dn. auctoriu. Totu-odata dlui auctoriu, in semnu de recunoscintia, i se va cede unu numeru de ecsemplarie.

§ 92. Totu dn. red. N. Cristea in numele comisiunei resp. referéza in privinti'a unui proiectu relativu la modalitatea elaborarii unei carti agronomice si premiarea aceleia.

Comisiunea in proiectulu seu indigitandu modalitatea elaborarii si coprensulu atarei carti, face propunerea, cá pentru elaborarea atarui opu, se se fipseze

unu premiu de 500 fr. cu terminulu concursului pre 1. Maiu 1872 (Nr. prot. ag. 204).

Conclusu. Propunerea comisiunei priminduse in totu coprensulu seu, se redica la valóre de conclusu.

§ 93. Directiunea despart. cerc. (XII) din Deesiu raportéza despre alegerea si constituirea subcomitetului pentru desp. resp., trimite resp. prot. alu adun. gener. cerc. pre langa sum'a de 51 fr. tacse de membrii ordinari vechi si unu membru ord. nou dinpreuna cu tacs'a diplomei. In urma cere a i se trimite mai multe ecsemplarie din statute spre a se imparti intre membrii de acolo, cumu si sigilulu desp.

In legatura cu aceste secret. II. raportéza, cá a si espedatu numitei directiuni, câte 200 ecsempl. din documentele de legitimare pentru membrii ajutatori si 200 blanquette de cuietantii.

Conclusu. Raportulu directiunei amentite se ia spre scientia cu aprobare, si dloru resp., cari contribura astu modu la prosperarea morale si materiale a asoc., li-se esprime recunoscintia, ér secret. se insarcinéza cu espedarea diplomei pentru membrulu nou si a sigilului pentru resp. despartimentu.

§ 94. Secret. II. presentéza documentulu de progresu in studie alu tenerului stipendiatu alu asoc. Ioanu Marcusiu, ascultatoriu de filosofia la universitatea din Pest'a (Nr. prot. ag. 200).

Spre scientia.

§ 95. Dn. cassariu presentéza conspectulu despre starea cassei asoc. pre tempulu acestei siedintie, din carele se vede, cá cass'a asoc. dupa subtragerea erogatelor de pana acumu — are in proprietatea sa sum'a de 43,482 fr. 29 cr. (Nr. prot. ag. 199).

Spre scientia.

§ 96. In legatura cu conspectulu cassei se raportéza despre banii incursi la asoc. dela siedinti'a comit. din 5. Iuliu a. c. pana la siedinti'a presenta, parte cá tacse de membrii ordin., parte cá prenumeratiuni la Transilvani'a (vedi Nrii prot. ag. 179, 181, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 195 si 196 (1870).

Spre scientia cu aceea observare, cá membriloru ordin. noui se li-se espedeze din partea secret. resp. diplome.

§ 97. Totu in legatura cu conspectulu cassei, se mai raportéza despre interesele incassate dupa couponii obligatiuniloru urb. trans., si ai imprumutului de statu, obvenitori cu 1. Iuliu a. c., si anume:

a) Dupa couponii oblig. urb. trans. s'au incassatu 720 fr. 17 cr.

b) Dupa couponii imprumutului de statu s'au incassatu in argintu 35 fr. 50 cr., in BN. 20 cr. v. a. (Nr. prot. ag. 182 si 183).

Spre scientia.

§ 98. Se presentéza unu documentu despre schimbarea a loru 40 fr. 50 cr. in argintu cu 47 fr. 33 cr. in v. a. (Nr. 184 prot. ag.).

Spre scientia.

§ 99. Dn. secret. I. Georgie Baritiu trimite 2

liste despre banii incursi cá prenumeratiune la Transilvani'a de a dreptulu la redactiune (Nr. prot. 192).

Spre scientia.

§ 100. Secret. II. face propunerea pentru ase-mnarea unei anticipatiuni de 200 fr., cá spese de caletoria, la adun. gen. pentru oficialii asoc. (alatura pos. 17 din bugetulu de sub § 98).

Conclusu. Se asemnéza la cass'a asoc. pre langa ratiocinare la tempulu seu.

§ 101. Verificarea protocolului siedintiei ace-steia, se incredintiéza ddloru membrii Iac. Bolog'a, dr. I. Nemesiu si Petru Manu.

Sibiú, datulu cá mai susu.

Ioane Hannia mp.
vicepres.

I. V. Rusu mp.
secret. II.

S'a cetitu si verificatu in 28. Iuliu 1870.

Bolog'a mp. P. Manu mp. Dr. Nemesiu mp.

Nr. 217—1870.

Protocolulu siedintiei estraord. a comit. asoc. trans.

tinute in 29. Iuliu c. n. 1870 sub presidiulu Rev. dn. vicepres. I. Hannia, fiendu de facia dd. membrii dn. cons. aul. Iac. Bolog'a, dn. cons. gub. E. Macelariu, dn. cons. fin. P. Manu, dn. senat. P. Rosc'a, dn. adv. dr. I. Nemesiu, dn. secret. II. I. V. Rusu, dn. cassariu Const. Stezariu si dn. adv. dr. Dem. Racuciu.

§ 102. Comisiunea esmisa in siedinti'a comit. din 13. Maiu § 60 pentru elaborarea unui proiectu relativu la infientiarea academiei romane de drepturi, prin referintele seu dn. cons. aul. Iacobu Bolog'a isi presentéza operatulu seu, in cestiunatulú obiectu, si cere a se luá la discussiune.

Presidiulu pune deci la ordinea dílei pertractarea asupra amentitulú operatu, intitulatu „Proiectu pen-tru modalitatea procurarei midiulóciloru necesarie, spre infientiarea si susutienerea unei academii romane de drepturi in monarchi'a austro-ungara.“

Dupa o discussiune mai indelungata si interesanta, la carea participara toti membrii de fatia ai comit., dn. dr. Nemesiu din motivulu, cá se mai póta studiá acesta cauza, face propunere pentru amenarea, resp. sistarea siedintiei, pana in diu'a urmatória, care propunere punenduse la votisare, se respinge cu maioritáte de 6 voturi contra unulu.

In urma, punenduse la votu operatulu comisiu-nei, acela, pre langa óresicare modificatiuni facute la propunerea dlui vicepresedinte, se primí din partea comitetulú cu unanimitáte de voturi, abstienenduse dn. dr. Nemesiu dela votisare. — Cestiunatulú ope-ratu se aclude la acestu protocolu.

§ 103. Directiunea despart. cerc. IV. alu Sabe-siului aterne protoc. siedintiei subcomit. resp. din 3. Aprile, 29. Maiu si 14. Iuniu a. c., cumu si protoc. adun. gen. alu despart. cestiunatu.

Totu-odata numit'a directiune administréza cu acea oca siune sum'a de 360 fr. 50 cr. incursa la fon-dulu asoc., parte cá tase de membrii ord. vechi si noi, cumu si de membrii ajutatori, parte cá venitulú,

ce a resultatu dela un'a petrecere tienuta cu oca siu-nea adun. gen. cerc. in favórea fondulú asoc.

Din prot. resp. si actele asternute se dovedesce activitatea cea frumósá desvoltata in numitulú despart. in interesulu asoc. atátu morale, cátu si materiale. Intre alte dispusetiuni, relative la asia numitele afa-ceri cur., subcomit. despart. cerc. s'a ocupatu in tóta seriositatea, cu infientiarea agentureloru comunali, ér adun. gen. cerc. inca asemenea a doveditu celu mai viu interesu fatia cu asociat., ce se constatéza intre altele si prin frumósele contribuiuri, oferite pentru asoc.

In urma subcomit. conformu conclusulú seu, a-dusu in siedinti'a sa din 3. Aprile a. c. (p. VII.) in-tréba: a) Déca din lipsa de individi apti in multe comune, s'aru potea acumulé mai multe comune intr'o agentura. b) Cere, cá acestu comit. din respectulu uniformitatiei si pentru inlesnire se dispuna a se tipari nescari formularia de decrete pentru membrii agen-tureloru comunali, si acelea a se impartí pre la tóte despart. cerc. ale asoc.

Conclusu. Comit. iea spre cea mai placuta scientia dispositiunile coprense in amentitele protoc., si totu-odata simte o datoria placuta a esprime, prin acésta, in numele asoc., multiamit'a cea mai cordiale, atátu subcomit. resp., cátu si prin acésta tuturoru acelorú barbati romani, cari escelara si cu asta oca siune in nobil'a emulare pentru prosperarea materiale si mo-rale a acestui asiedimentu natiunale; cu deosebire merita tóta recunoscienti'a, consideratiunea si apre-tiurea generósá si ecemplari'a fapta a dn. maiestru de cordovanu din Orastia Iliá Popu, carele cu oca siunea adun. gen. cerc. din 14. Iuniu c. n. depuse pre alta-riulu culturaiu poporului romanu considerabil'a suma de 101 fr. v. a. (vedi prot. adun. gen. cerc. pos. 14). Totu-odata se decide, cá cu privire la a) cestiunea acumulari mai multoru comune intr'o agentura co-munale se se respundia, cá acestu comitetu, de si do-resce, cá fiacare comuna se-si aiba agentur'a sa pro-pria, totusi lasa in bun'a chipsuire a subcomit. resp., cá se se acomodeze dupa impregiurarile faptice, ér încátu pentru decretele membriloru agentureloru, sub b), se va dispune tiparirea acelorá pre spesele asoc.

In urma secret. se insarcinéza cu escpedarea di-plomeloru pentru membrii ord. noi.

§ 104. Dn. capit. supr. alu districtulú Naseudu, prin charthi'a din 25. Iuliu a. c. Nr. 437 rescrie, cá a primitu spre placuta scientia notificarea presidiulú asoc. in respectulu tienerei adun. gen. acolo, si pro-mite din parte-si totu succursulu, spre inaintarea ma-retiului scopu alu asoc.

Spre cea mai placuta scientia.

§ 105. Se presentéza testimoniulu despre colo-cuiulu, ce l'a susutienutu pre sem. II. a. scol. 18⁶⁹/₇₀ (la univers. din Vien'a) stipendiatulu asoc. Petru Em. Prodanu cu resultatu distinctu.

Totu-odata numitulú stipendiatu in charthi'a sa din 26. Iuliu a. c. se escusa, cá fiendu bolnavu pana

la finea lui Maiu a. c., pentru sem. I. a. scol. 18⁶⁹/₇₀ n'a potutu presentá recerutulu testimoniu.

Spre scientia.

§ 106. Secret. II. presentéza raportulu despre activitatea comit. in decursulu an. asoc. 18⁶⁹/₇₀, ce espiréza, carele cetinduse, cu puçina modificatiune se primesce si se aproba din partea comit.

§ 107. Dn. vicepres. I. Hannia accentuandu, cumu-cà prin inchiaiarea siedintiei presente, se inchiiaia si trieniulu statutariu, pentru care fù onoratu cu increderea publica, si in care, dupa modestele sale facultati a purtatu oficiulu onorificu, multiamesce in terminii celi mai caldurosi, membriloru comit. pentru totu succursulu, spriginirea si conlucrarea benevoitória, ce i-o dovedira in decursulu acestoru 3 ani, esprimandu-si dorintia, cá adun. gen., ce ne stà inainte, se afe pe venitoriu pentru oficiulu de vicepres. alu comit. pre unu barbatu, carele se póta dispune de mai multu tempu in afacerile asoc., decumu i-a fostu densulu concesu.

Conclusu. Aceste espresiuni de multiamita, fiendu intempinate cu multiamire reciproca si cu „se traiésca“ din partea comitetulu, se decise a se perená in acestu protocolu.

§ 108. Cu verificarea protoc. siedintiei acesteia, se incredintéza dd. membrii Iac. Bolog'a, P. Manu si Ioanu Nemesiu.

Datulu cá mai susu.

Ioanu Hannia mp., I. V. Rusu mp.,
vicepresiedinte. secret. II.

S'a cetitu si verificatu in 31. Iuliu 1870.

Bolog'a mp. Manu mp. Dr. Nemesiu mp.

List'a baniloru incursi

dela membrii noii ordinari si ajutatori, inscriși cu ocaziunea adunarei constituante a despartimentulu 8 (Alb'a-Iuli'a) tienuta 21. Martiu 1870, trimisi prin directiunea resp. despart. cerc. si anume:

I. Dela membrii ordinari.

Nic. Popu, par. in Siardu 5 fr.; Ioane Moldovanu, cetat. in Alb'a-Iuli'a 5 fr.; Car. Limbianu, cetat. in Alb'a-Iuli'a 5 fr.

II. Dela membrii ajutatori.

Canditu Moldovanu in Totoiu 1 fr.; Nic. Florescu, Ighiu 1 fr.; Ioane Popu, Siardu 1 fr.; Iacobu de Popu, Bucerdea vin. 1 fr.; Nic. Nestoru, Bucerdea vin. 1 fr.; Nic. Giurc'a, Bucerdea vin. 1 fr.; Georgiu Lucaciu, Siardu 1 fr.; Moise Popa, Siardu 1 fr.; Luc'a Mitrofanu, Alb'a-Iulia 1 fr.; Ios. Conghelescu, Ighiu Ioane Popescu, Totoiu 1 fr.; Georgiu Moldovanu, Totoiu 1 fr.; Nic. Morariu, Alb'a-Iuli'a 1 fr.; Macarie Beng'a, Totoiu 1 fr.; Georgie Popa, Ighiu 1 fr.; Avraamu Stoianu, Alb'a-Iuli'a 1 fr.; Nic. Urs'a, Metesiu 1 fr.; Nic. Hada, Ighiu 1 fr.; Moise Onutiu, Ighiu 1 fr.; Gedeonu Deacu, Tieln'a 1 fr.; Nic. Halalai, Ighiu 1 fr.; Ilie Trifu, Ighiu 1 fr.; Ioane Trifanu, Aiudu 1 fr.; Petru Radu, Aiudu 1 fr.; Ioane Mogosianu, Ighiu 1 fr.; Nic. Pecurariu, Ighiu 1 fr.; Ant. Petru, Ighiu 1 fr.; Ioane Florescu jun., Ighiu 1 fr.; Ilie Tiutianu, Siardu 1 fr.; Ioane Danila lui Nicolae, Ighiu 1 fr.; Ioachim Crisianu, par. in Ighiu 1 fr.; Georgie Solomonu, Alb'a-Iuli'a 1 fr.; Mitru Rada, Alb'a-Iulia 1 fr.; Georgie

Campianu, Alb'a-Iulia 1 fr.; Mitru Banciu, Alb'a-Iulia 1 fr.; G. Rosc'a, Alb'a-Iuli'a 1 fr.; Georgie Bardasiu, Alb'a-Iuli'a 1 fr.; Ioane Munteanu, cancel. in Alb'a-Iuli'a 1 fr.; Gav. Mihaltianu, adv. in Alb'a-Iuli'a 1 fr.; Iosifu Ribitie, Alb'a-Iuli'a 1 fr.; Mich. Bako, Alb'a-Iuli'a 1 fr.; Nic. Drambureanu, Alb'a-Iuli'a 1 fr.; Ios. Teocu, Aiudu 1 fr.; Georgie Branu, Ciugudu 1 fr.; Mich. Mustatie, Totoiu 1 fr.; Stef. Beng'a, Totoiu 1 fr.; G. Cionc'a, Ighiu 1 fr.; On. Popa alu Galutióei, Ighiu 1 fr.; Anghelu Curt'a, Ighiu 1 fr.; Stefanu Munteanu, Cricau 1 fr.; Georgie Totoianu, Chisfalau 1 fr.; Ioane Medrea, Ighiu 1 fr.

Din sum'a de 67 fr. subtragünduse spesele de porto postale, avute cu trimiterea actelor la comit. centralu, cumi si cu trimiterea invatiunilor la adun. gener. cerc. in suma de 3 fr. 53 cr. — s'a trimisu la fondulu asociat. trans. sum'a de 63 fr. 47 cr. v. a.

Sibiü, 5. Augustu 1870.

Dela secretariatulu asoc. trans.

Bibliografia.

Din fói'a periodica dela Bucuresci, titulata:

Societatea pentru invetiatur'a poporulu romanu, fói'a mensuale, 8° mare, amu primitu si noi Nrii 1, 2, 3. Redactorii si colaboratorii acelei foi, totu barbati de aceia, carii si-au castigatu in Romania unu renume pe terrenulu instructiunei publice, garantéza publiculu competente de a judeca asemeni productiuni ale mintei omenesci, cá scopulu societatei va fi inaintatu fórte bine prin foi'a sa.

Acésta fói'a, care ese pe fia-care luna in câte cinci cóle, este un'a din cele mai eftine, adeca numai 10 franci pe anu, adeca camu 4 fr. v. a., éra pentru membrii societatei numai 5 franci si pentru sate numai 3 franci séu lei noi, séu adeca, cumu amu díce, mai gratis. Mesura pre càtu de generósa, pre atàtu de nemerita acésta. Pre càtu tempu la noi nu se voru forma asemeni societati, séu nu se voru afla ómeni cu stari materiali mari, carii se sacrifice sume considerabili pentru tiparirea de carti si foi instructive populare, pe atàta nu va potea fi vorb'a de strabaterea culturei in glóte, in masse. Ignoti nulla cupido. Glótele nu sciu, nu au de unde se scia si se cunósca folosulu invetiaturei, de aceea neci nu voiescu se dea bani pe ea; asia remane, cá se duci orbulu medicina gratis, si pe celu ce stà pe intunecatu, se'lu scoti la lumina, fara cá se ceri si dela elu unu sacrificiu. Asia este, asia a fostu la tóte popórale, asia merge si la noi. Cu alta ocaziune vomu comunica si sumariulu Nriloru esiti din acésta fói'a.

Numai lips'a de spatiu a fostu caus'a, pentru care noi nu apucaramu a trage pàna acumu luarea-amente a lectoriloru nostrii la acestea duoe produse literarie:

Viati'a dupa mórté. Dedusa din misteriu fientiei omenesci si desiartatiunea celoru trecútórie, prin I. P. Papiu, preotu gr. cat. la institutulu corectoriu transilvanu din Gherla. Clusiu, 1870. Cu tipariulu col. ref. alu lui Ioanu Stein.

Cartea santulu Ioanu Chrisostomu pentru preotia. Trad. de I. P. Papiu, preotu gr. cat. la institutulu corect. din Gherla. Gherla, 1869. Cu tipariulu tipografiei diecesane.